

El pedestal romà «desaparegut» de l'Església Vella de Sant Andreu de Llavaneres (Maresme)

JOAN CARLES ALAY I RODRÍGUEZ¹

COMISSIÓ DE PATRIMONI DE LA SOCIETAT CATALANA D'ARQUEOLOGIA I INVESTIGADOR
DEL SEMINARI D'ESTUDIS I RECERQUES PREHISTÒRIQUES

JOAN FRANCESC CLARIANA ROIG
GRUP D'HISTÒRIA DEL CASAL. MATARÓ

CENTRE D'ESTUDIS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE MATARÓ

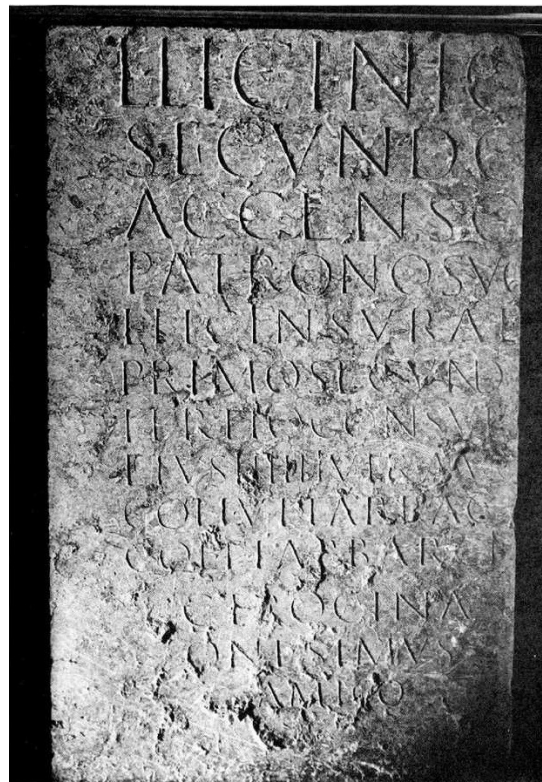
L'any 1897 un sepulcre medieval que estava en el presbiteri de l'Església Vella de Sant Andreu de Llavaneres (Maresme), va cridar l'atenció del rector. A la caixa hi havia una inscripció llatina. L'erudit Juan Rubio de la Serna va fer un calc que adreçar al pare Fidel Fita, qui va realitzar i publicar un primer estudi.

En espera del permís del bisbe, el sarcòfag tenia que ingressar a la col·lecció que en Juan Rubio de la Serna tenia a casa seva en el mateix poble de Sant Andreu de Llavaneres. Tots els estudis posteriors ho donen per fet. El cert és que, quan a l'any 1936, mossèn Fortià Solà va fer una monografia històrica de la parròquia i es va interessar per la peça, els hereus de Rubio de la Serna no en van saber donar raó. Des d'aleshores es considera perduda.

Iniciem amb aquest article la seva recerca, exposant en primer lloc els fets que hem pogut constatar fins el moment.

Fets

La primera informació que tenim notícia és l'article del pare Fidel Fita² datat el 31 de juliol de 1897 i publicat al Butlletí de la Reial Acadèmia de la Història (Fita 1897). En el mateix, ens refereix que en Juan Rubio de la Serna³ li acabava de facilitar

*Pedestal amb la inscripció
(Foto: Arxiu Mas)*

¹ Agraïrem qualsevol informació que permeti la localització del pedestal objecte d'aquest article. Correu de contacte: joancarlesalay@yahoo.es.

² El pare Fidel Fita Colomer (Arenys de Mar, 1835 – Madrid, 1918), era arqueòleg, epigrafista, filòleg i historiador. Va ser Director de la Reial Acadèmia de la Història d'Espanya entre 1912 i 1918.

³ En Juan Rubio de la Serna de Falces Pelegrero (Vélez Rubio, 1834 – Barcelona, 1917), exercia de jutge a Barcelona, essent propietari de diverses finques al Maresme i d'una casa a Sant Andreu de Llavaneres. Molt relacionat amb els erudits de l'època va descobrir i publicar la necròpolis ibèrica de Can Rodon de l'Hort a Cabrera de Mar (Alay i Clariana 2020a).

un calc d'una inscripció inèdita «recentment descoberta» a l'antiga església parroquial de Sant Andreu de Llavaneres (la nova i actual parròquia havia estat beneïda l'any 1836).

L'article reproduïx la inscripció i descriu la peça, interpretant correctament que es tractava d'un antic pedestal romà reutilitzat. Comentava que havia estat descobert a l'absis de l'església pel rector José Maria Martín, del qui citava textualment alguns paràgrafs de la carta que li havia adreçat aquell mateix mes de juliol:

Lo encontré llena su caja de pelados huesos, entre los cuales brillaba un cáliz de plomo con su patena, roídos y descabalados por el roce del tiempo. La tapa del sarcófago es triangular prismática y pudo sustituirse a la primitiva.

Es feia esment que l'església havia estat reedificada al segle XVI, considerant però que l'enterrament del que formava part el pedestal era anterior i es trobava a l'indret abans de la remodelació. Així mateix, el vinculava als dos lleons de pedra que aleshores, ja havien estat «removidos de su lugar y empotrados ahora en el frontispicio, junto a la puerta de entrada». Sembla doncs que l'enterrament havia estat desmuntat i dispersat -sense obrir el sarcòfag- durant les obres del segle XVI.

Finalitza l'article fent esment a que «los huesos han sido extraídos y reposan decorosamente colocados en el presbiterio del templo bajo una cruz de mármol cárdeno; el sarcófago será trasladado, con autorización del sabio obispo de la diócesis, al Museo de antigüedades que ha reunido el Sr. Rubio de la Serna en su magnífica granja de Llavaneras».

No tornem a trobar cap notícia de la peça fins que apareix en una fotografia de l'any 1912, realitzada per en Josep Salvany.⁴ És una imatge de conjunt, en la que el pedestal apareix curosament exposat en posició vertical en una de les capelles late-

rals de l'Església Vella. Sobre el mateix es pot veure, emmarcat, l'estudi publicat pel pare Fita i als peus la tapa que havia cobert el sarcòfag.

A l'Arxiu Mas es conserva una imatge de detall del mateix pedestal. Fins el moment no ha estat possible consultar i no sabem la data que va ser presa. Detalls com la tapa ubicada als peus, ens permeten interpretar que es tracta de la mateixa exposició retratada per en Salvany, pel que és probable sigui de data molt similar.⁵

L'any 1913 apareix publicat, sense cap imatge, per Emil Hübner a la *Ephemeris Epigraphica* (Hübner 1913: 146-147).

El calze i la patena de peltre, descobertes dins el sarcòfag, ingressen l'any 1927 al Museu Episcopal de Vic on es conserven a l'actualitat amb el número d'inventari 9 710. El seu estat era força precari (Casanovas 1986).

L'any 1936, amb motiu del primer centenari de la benedicció del nou temple, en mossèn Fortià Solà va publicar una monografia històrica de la parròquia (Solà 1968). Fa esment al que anomena «marbre romà» i interessat per la peça es va dirigir a la família Rubio. Textualment la família «no n'ha sabut donar referència».

Autors posteriors que han estudiat la inscripció, citen a mossèn Solà donant per «perdut» el pedestal (Mayer i Rodà 1981; Fabré, Mayer i Rodà 1983 i 1984). En el recull històric de Sant Andreu de Llavaneres, publicat l'any 1986, s'esmenta el «misteri del sarcòfag romà» i també es refereix que el fet que es conservi a la

⁴ Placa de vidre estereoscòpica conservada al Fons fotogràfic Salvany a la Biblioteca de Catalunya. Es pot consultar en línia: [Làpida romana - Fons fotogràfic Salvany \(Biblioteca de Catalunya\) - Memòria Digital de Catalunya \(csuc.cat\)](#)

⁵ L'Arxiu Mas forma part de la col·lecció de l'Institut Amatller d'Art Hispànic. La referència del clixé interessat és C 22634.

col·lecció Rubio de la Serna «no ha pogut ser comprovat» (Bartrés i Manau 1986).

Fa uns anys, des del Museu Arxiu de Sant Andreu de Llavaneres es va escriure a diferents museus per si en podien donar referència de la ubicació del pedestal, responent tots en sentit negatiu.⁶

Fins aquí el que hem pogut documentar fins el moment. Tot indica que el pedestal es va “perdre” en un moment indeterminat entre l’any 1912, quan va ser fotografiat a l’Església Vella, i 1936, quan la família Rubio va manifestar no saber-ne res.

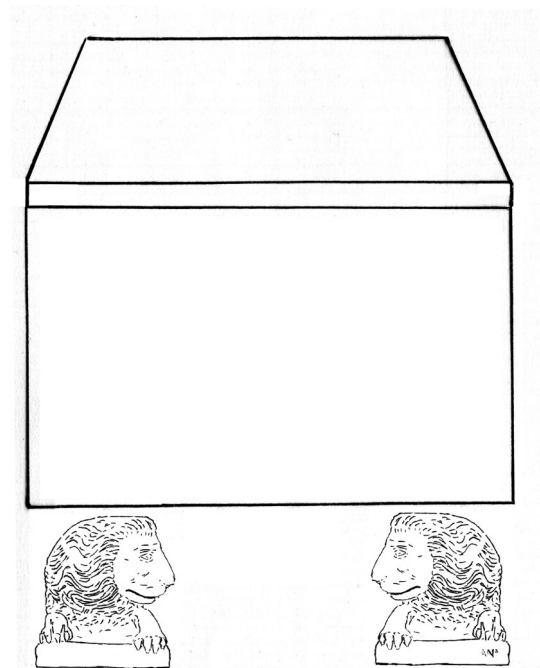
Abans de plantejar hipòtesis sobre el seu destí, en farem una descripció tant de la peça com del monument funerari del que formar part.

Descripció de la peça

Es tractaria d’un pedestal fet amb un bloc prismàtic de calcària de color moradenc, amb fòssils marins visibles a cop d’ull, identificat com el preuat Brocatello de Tortosa o també conegut com Jaspi de la Cinta (Rodà i Alcubierre 2020: 446),⁷ el qual, segons Fidel Fita, en la cara de la inscripció amidava 0,88 per 0,54 metres (Fita 1897: 228).

En la inscripció, datada vers l’any 110 dC, s’hi podia llegir clarament:

L(ucio)· LICINIO
 SECVNDO
 ACCENSO
 PATRONO·SVO
 L(ucio)·LICIN(io)·SVRAE
 PRIMO·SECVN^D(o)
 TERTIO·CONSVL(atu)
 EIVS·IIIIIVIR(o)·AVG(ustali)
 COL(oniae)·I(uliae)·V(rbis)·T(riumphalis)
 ·TARRAC(onis)
 COL(oniae)·F(aventiae)·I(uliae)·A(ugustae)·P
 (aternalae)·BARCI^N(onis)
 C(aius)·TROCINA
 ONESIMVS
 AMICO

*Reconstrucció ideal del mausoleu
 (Dibuix: J.F. Clariana)*

Segons l’estudi de Fabre, Mayer i Rodà (1983: 111), es pot interpretar la inscripció en el sentit següent: «A Luci Licini Segon, accensus del seu patró Luci Livcini Sura en el seu primer, segon i tercer consolat, sevir augustal de la Colònia Julia Ciutat Triomfal de Tarragona i de la Colònia Favència Julia Augusta Paterna de Barcelona, Gai Trocina Onèssim al seu amic».

Imatge del lleó del costat dret amb restes de signatura a la base (Dibuix: J.F. Clariana)

⁶ Agraïm l’atenció i informacions facilitades per en Lluís Albertí Serra, director del Museu Arxiu de Sant Andreu de Llavaneres.

⁷ Per la seva presència en la decoració parietal de la capella de la Maredeu de la Cinta en la catedral de Tortosa.

*Fotografia del lleó del costat esquerre
(Foto: J.F. Clariana)*

L'origen més probable del mateix, possiblement hauria estat el fòrum de Barcino, on coincideix amb pedestals textos similars dedicats a aquest mateix personatge (Rodà 1970). Per tant, d'allà hauria estat reaprofitat i reconvertit en sarcòfag a l'edat mitjana.

Descripció del monument funerari

L'enterrament hauria estat més antic que l'actual temple, el qual està documentada la seva construcció vers l'any 1523 (Solà 1968: 41).

La tomba seria una estructura quelcom monumental, veiem que estaria composta de tres elements: la tapa prismàtica, el vas o ossera i els lleons⁸ fent de suport.

A l'interior del sarcòfag s'hi conservaven restes òssies, així com un calze i una pa-

*Fotografia del lleó del costat dret
(Foto: J.F. Clariana)*

tena de peltre, indicis clars que es deuria tractar de l'enterrament d'un prevere o rector de la parròquia i, a jutjar per la tipologia del monument funerari, podem pensar que tindria certa ascendència nobiliària (Clariana 1992: 496-497), sense que ara per ara, sigui possible esbrinar la seva identitat.⁹ Pels paral·lels amb els calzes de Sant Bernat Calbó i els calzes del sepulcre de Guillem de Cabanelles, conservats en el Museu Episcopal de Vic i en el de Girona, respectivament, es pot deduir que els materials de peltre de Llavaneres datarien de la segona meitat del segle XIII (Ylla-Català 1992: 512).

El conjunt resultaria força vistós, el vas o ossera de color moradenc dominaria l'estètica del conjunt, donant-li una certa visibilitat. Seria en certa forma semblant a la disposició de la tomba de Pere el Gran al monestir de Santes Creus, allà, com a sarcòfag, s'aprofità una banyera romana de pòfir vermell (Alay i Clariana 2011: 192).

A més del monument de Pere el Gran, que acabem d'esmentar, hem vist altres exemples a Catalunya de sarcòfags monumentals suportats per imatges de lleons: sepulcres de Ramon Serra el Vell (Pons 2014: 38, fig. 7), de Ramon Serra el major a Santa Maria de Cervera (Pons 2014: 42, fig. 18), d'Armengol VII (Pons 2014: 36, fig. 2) i el de l'arquebisbe Joan

⁸ Els lleons es troben conservats davant l'Església del cementiri o Església Vella de Llavaneres. Fets en pedra de Montjuïc. Un d'ells, el que hauria anat a la dreta, presenta restes de la signatura de l'escultor en un anagrama esculpit en la base plana del mateix. Sembla que s'hi pot llegir AN^a (no sabem si es tractaria d'Arnau Bargués, o potser el seu taller, ja que aquest era un conegut mestre de cases i escultor del gòtic català que també hauria treballat en el Palau dels Cabrera a Blanes, tot i que les dades d'activitat semblen situar-lo cap al segle XV).

⁹ Les dades del prevere inhumat no s'han conservat, però, tal vegada, haurien estat pintades damunt la cara llisa del pedestal.

*Fotografia lateral del lleó del costat esquerra
(Foto: J.F. Clariana)*

d'Aragó a la catedral de Tarragona (Pons 2014: 38, fig. 8).

La destinació del pedestal romà de Sant Andreu de Llavaneres: què va passar?

Tots els autors que fins ara s'han referit al pedestal que ens ocupa, han donat per fet que es conservava a la col·lecció Rubio de la Serna de Sant Andreu de Llavaneres. Malgrat tot, no hem pogut trobar cap document que ho confirmi ni desmenteixi.

El primer article del pare Fita de l'any 1897, que reiteren tots els autors posteriors, comenta que el pedestal «seria traslladat» a la reiterada col·lecció. No hi ha cap testimoni ni document, però, confirmant que realment es va portar a terme aquest trasllat pendent en aquell moment, pel que sembla, de l'autorització del bisbe.

Hem de tenir en compte que en Rubio de la Serna no havia descobert el pedestal ni era el propietari del lloc on es va trobar i, per tant, no tenia cap dret sobre el mateix. Res sabem sobre les condicions d'aquest presumpte trasllat. Tant es podria haver tractat d'un dipòsit com d'una cessió més o menys temporal o fins i tot una transacció.

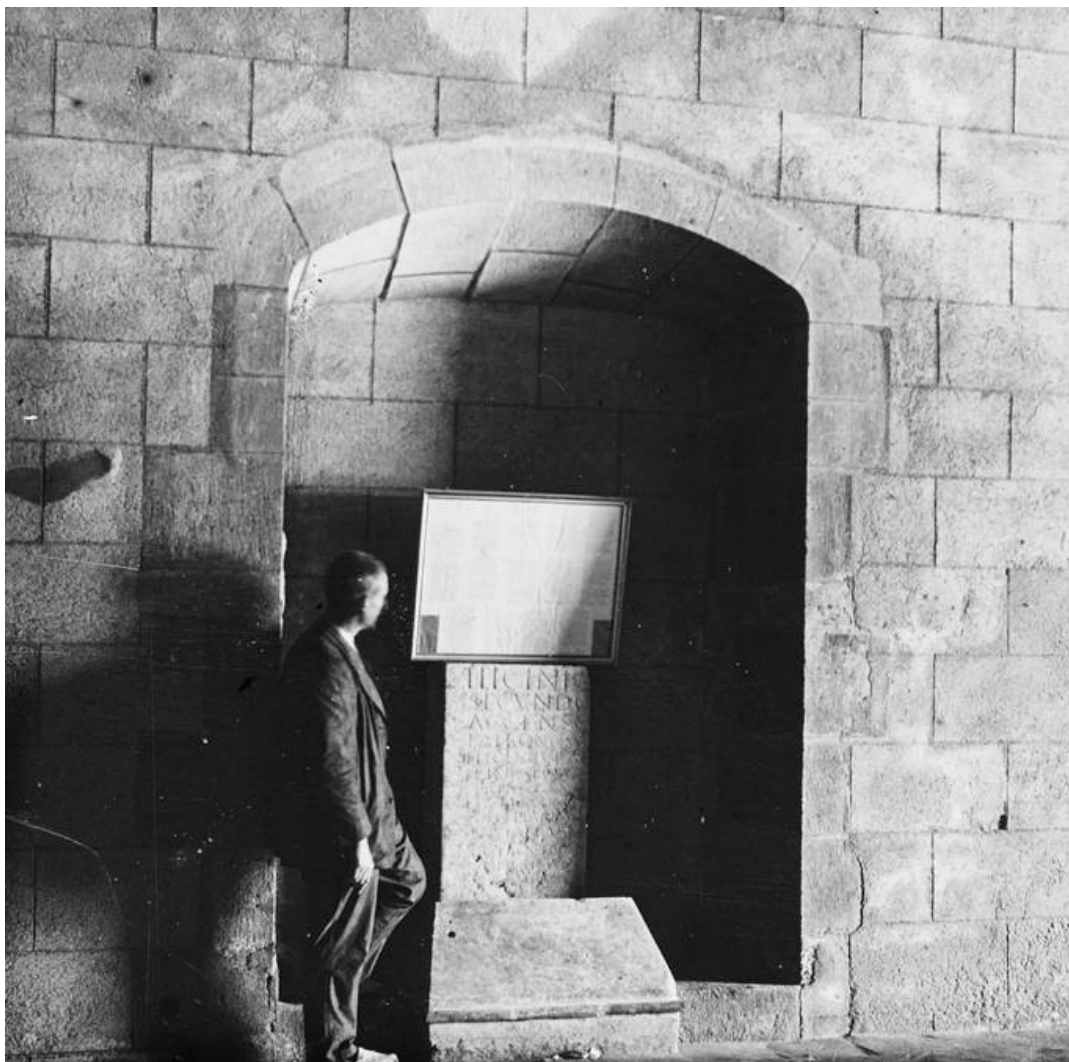
L'any 1912 el pedestal «reapareix» exposat en una de les capelles laterals de l'Església Vella. Fins el moment tampoc hem trobat cap document sobre aquesta «exposició», essent sorprenent la manca d'informació sobre la mateixa. Ignorem doncs si, en realitat, el pedestal mai havia estat traslladat o si en Rubio de la Serna l'havia retornat per ser públicament exposat de forma temporal (en motiu d'alguna commemoració,

festa major,...) o definitiva.

L'any 1936 en mossèn Solà es dirigeix als hereus d'en Rubio de la Serna interessat per la peça. El fet i la data són importants per dos motius. Primer, perquè vol dir que mossèn Solà no havia trobat res els arxius parroquials -en els que fonamentar el seu estudi- i estava convençut que la peça seguia en mans de la família Rubio de la Serna. Segon, perquè podem descartar qualsevol incident vinculat amb la destrucció i espoli de patrimoni eclesiàstic d'aquell convulsiu període.

En conseqüència hem de situar la «desaparició» entre la segona meitat dels anys deu i els anys vint del segle passat. En aquests quinze anys es produeixen dos fets que ens criden l'atenció. L'any 1926, la vídua de Rubio de la Serna va llegar els materials de Can Rodon de l'Hort de Cabrera de Mar al Museu Arqueològic de Barcelona (Alay i Clariana 2020a: 276). L'any 1927, el calze i la patena de peltre ingressen al Museu Episcopal de Vic, ignorant les circumstàncies.¹⁰

¹⁰ No hem vist cap document en el que es doni referència on es varen conservar les dues peces entre la seva descoberta, l'any 1897, fins el seu ingrés al Museu Episcopal de Vic, l'any 1927. No es pot descartar que també formessin part de la col·lecció Rubio de la Serna.

Fotografia del Fons Salvany (Biblioteca de Catalunya).

Ambdós fets, ens permeten especular -no ho podem confirmar- sobre la possibilitat que els hereus d'en Rubio de la Serna es desprenen -transcorreguts deu anys des de la seva defunció- de tota o part de la col·lecció. Llegant, cedint o fins i tot venent les peces. El motiu de la manca de transparència en relació al desaparegut pedestal podria ser les incògnites que hem plantejat sobre la seva propietat.

Com en treballs anteriors (Alay i Clariana 2020a i 2020b), l'objectiu és arribar a esbrinar què i quan va passar. Esperem que les dades i il·lustracions adjuntes, permetin i facin possible que alguna persona ens pugui facilitar qualsevol informació.

La localització de l'actual ubicació del pe-

destal, permetrà a les administracions competents tenir cura de la seva preservació -tant si es troba en mans públiques com privades- i evitar-ne l'espoli.

Bibliografia

ALAY, J.C.; CLARIANA, J.F. (2011): "El capítell bizantí de Santa Maria de Mataró (Maresme) i la IV Croada" a *Felibrejada* núm. 93. Grup d'Història del Casal. Mataró: 184-195.

—(2020a): "Les peces "desaparegudes" de Can Rodon de l'Hort (Cabrera de Mar, Maresme)" a *Felibrejada* núm. 98. Grup d'Història del Casal de Mataró: 273-286.

—(2020b). "Nota sobre l'escultura "perduda" de Can Sentromà (Tiana,

Fotografia del calze i patena de peltre (Foto: calendari Patrimonis 2007).

Maresme)" a *Felibrejada* núm. 98. Grup d'Història del Casal de Mataró: 287-292.

ANÒNIM (2007): *Patrimonis* (calendari de l'any 2007). Ed. Fundació Nel & Jo; Secció de Cultura del Casal de Llavanes; Museu Arxiu Vives i Tutó. Sant Andreu de Llavanes.

BARTRÉS, G.; MANAU, F. (1986): *Recull històric de Sant Andreu de Llavanes*. Sant Andreu de Llavanes.

CASANOVAS, A. (1986): "Calze i patena de peltre" a *Catalunya Romànica*, volum XXII, *Museu Episcopal de Vic. Museu Diocesà i Comarcal de Solsona*. Barcelona: 231.

CLARIANA, J.F. (1991): "Noves aportacions a l'estudi de les necròpolis altomedievals del Maresme". *VIII Sessió d'Estudis Mataronins*, 1990. Mataró: 11-26.

—(1992): "Anotaciones al estudio de las necròpolis altomedievales de la comarca del Maresme". *III Congreso de Arqueología Medieval Española*. Oviedo, 27 Marzo – 1 Abril 1989. *Actas, II Comunicaciones*. Oviedo: 493-499.

do, 27 Marzo – 1 Abril 1989. *Actas, II Comunicaciones*. Oviedo: 493-499.

FABRÉ, G.; MAYER, M.; RODÀ, I. (1983): *Inscripcions romanes de Mataró i la seva àrea (Epigrafia Romana del Maresme)*. Mataró.

—(1984): *Inscriptions romanines de Catalogne. I Barcelona (sauf Barcino)*. Difusion de Bocard. Paris.

FITA, F (1897): "San Andrés de Llavanes. Nueva inscripción romana y documentos inéditos anteriores al siglo XII" a *Boletín de la Real Academia de la Historia* núm. 31. Barcelona: 227-240.

GRÀCIA, E. (1984–1985): "Materials de peltre medievals a Catalunya". *Acta Històrica et Archaeologica Mediaevalia*, 5-6. Barcelona: 313- 353.

GUDIOL, J. (1902): *Nocions d'arqueologia sagrada catalana*. Vic.

—(1920): *El mobiliari litúrgic*. Vic.

HÜBNER, E. (1913): "Additamenta nova ad corporis vol II" a *Ephemeris Epigraphica*.

Corporis inscriptionum latinarum supplementum, volum IX, de l'Institut Archaeologici Romani: 12-185.

LÓPEZ, T. (1984): *Orígenes de la formabilidad de los metales en frío*. Barcelona.

MAYER, M; RODÀ, I (1981): "Sobre dues inscripcions en honor a Luci Licini Segon, una d'elles inèdita" a *Ausa IX*, 97. Vic: 193-201.

PONS, A. (2014): *Escultura funerària a Catalunya als segles XIII, XIV i XV*. Memòria treball final de grau. Universitat Illes Balears. Mallorca.

PREVOSTI, M. (1981): *Cronologia i poblament a l'àrea rural d'Iluro*. Mataró.

RODÀ, I (1970): "Lucius Licinius Secundus,

liberto de Lucius Licinius Sura" a *Pyrenae* núm. 6. Universitat de Barcelona: 167-183.

RODÀ, I.; ALCUBIERRE, D. (2020): "El "broccatello" o jaspi de la cinta a Barcino" a *Homenatge als Dr. Alberto López Mullor. Estudis sobre ceràmica i arqueologia de l'arquitectura*. Barcelona: 445-453.

SOLÀ, F. (1968): *Sant Andreu de Llavaneres*. Monografia històrica de la Parròquia en el primer centenari de la benedicció del temple actual (1836 - 1936). Mataró.

YLLA-CATALÀ, G. (1992): "Sant Andreu de Llavaneres". *Catalunya Romànica*, vol. XX, *El Barcelonés. El Baix Llobregat. El Maresme*. Barcelona: 512.